

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ У СФЕРІ ПРАЦІ

Міжнародними договорами України визнаються міждержавні, міжурядові та міжвідомчі угоди, що укладаються з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення мети, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України. Міжнародні договори, незалежно від їх форми та найменування – угоди, конвенції, пакти, обміни листами або нотами, а також інші форми та найменування, укладаються, виконуються і денонсуються відповідно до Закону України “Про міжнародні договори України” від 22 грудня 1993 року [2].

У юридичній літературі переважає точка зору про необхідність поділяти міжнародне право на галузі. Однією з таких галузей визнається міжнародне трудове право [7, С.327; 6, С.107; 8, С.123; 9, С.49], яке характеризується загальністю і сталістю, містить систему міжнародних соціально-трудова гарантій, створює загальний правовий простір, є основою для зближення соціально-економічних структур держав. Міжнародне трудове право формується як результат діяльності суб'єктів міжнародного права. В основі цієї діяльності лежать права людини та громадянина. Ідея універсальності прав людини сприймається і внутрішнім правом держав та реалізується в міжнародному праві шляхом поповнення суб'єктивного складу міжнародних правових відносин.

До недалекого минулого існувала думка, що суб'єктом міжнародного права може бути лише держава, а не людина. Право людини на захист припускає можливість оскарження рішень держави. Міжнародна правосуб'єктність людини базується на приматі людських цінностей і впливає з учень мислителів давнини: піфагорійці тлумачили рівність усіх людей як належний стан. Сократ, Платон та Аристотель вважали рівність як принцип справедливості. Піфагору належить знаменита соціальна формула: “міра всіх речей – людина”. Рівність усіх людей та їх суб'єктивні права відстоювали Ликофоп та Модзи. Юристи Риму вважали, що всі люди народжуються вільними, а рабство настає за правом народів. Емануїл Кант вважав, що свобода полягає в тому, щоб кожний завжди відносив себе до людства в своїй особі та в особі всякого іншого,

так як і мету, і ніколи не відносився до неї тільки як до засобу. Визнання примату загальнолюдського фактора над формально-державним є висхідним пунктом загальної концепції прав людини вважав також Н.Неновський [10, С.39-44].

У сучасних міжнародних актах склався правовий статус людини як суб'єкта міжнародного права. В статті 55 глави 12 Статуту ООН говориться про повагу до прав людини. Всі держави зобов'язані заохочувати загальну повагу та дотримання прав і свобод людини. Преамбула Загальної декларації про права людини (ООН, 1948) пронизана ідеєю визнання гідності, що властива всім членам людської сім'ї, та рівних невід'ємних прав, які є основою свободи, справедливості та загального миру. Стаття 2 Загальної декларації закріплює, що кожна людина повинна володіти всіма свободами, і не повинно бути ніяких відмінностей на підставі політичного, правового, міжнародного статусу країни або території [1].

У міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (ООН, 1966 р.) наголошено, що ці права впливають із притаманній людині особистій гідності. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод вміщує детальний перелік прав людини, а Європейська соціальна хартія (Рада Європи, 1961 р.) [4] вказує на необхідність прийняття економічних та соціальних програм, які б забезпечували реалізацію прав людини [11, С.26, 29-46, 85].

Тезисний огляд основних міжнародних актів показує підвищення ролі людини на міжнародній арені як суб'єкта міжнародного права, тому в формуванні міжнародного і внутрішньодержавного права велика увага за останні роки приділяється правам людини. В Україні людина визнана суб'єктом міжнародного права і нормотворчості, оскільки законодавчо санкціоновано міжнародне договірне нормування на рівні підприємств і підприємців.

У галузі трудового права співвідношення міжнародних договорів про працю і законодавства України визначено статтею 8¹ КЗпП України, якою передбачено, що в разі встановлення міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, інші правила,

ніж їх містить законодавство України про працю, застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди. Україна є учасником міжнародного співробітництва в галузі трудових відносин і відносин соціального страхування, членом Організації Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародної Організації Праці (МОП), Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та ряду інших міжнародних організацій. Держава забезпечує зазначеним організаціям належні умови діяльності на території України, сприяє розширенню і поглибленню участі України у заходах, що проводяться міжнародними організаціями.

Відповідно до своїх міжнародно-правових зобов'язань держава бере участь у реалізації міжнародних програм зайнятості населення: здійснює обмін економічною і правовою інформацією, сприяє професійним і науковим контактам працівників сфери праці та соціального страхування, обміну прогресивними методами і технологіями, діяльності спільних підприємств; організовує спільну підготовку фахівців, розвиває і підтримує інші форми міжнародного співробітництва, що відповідає міжнародному праву і національному законодавству.

Підприємства, установи, організації, громадяни та їх об'єднання мають право відповідно до чинного законодавства самостійно укладати договори (контракти) з іноземними юридичними та фізичними особами на будь-які форми співробітництва, що не заборонені законом, брати участь у діяльності відповідних міжнародних організацій, здійснювати загальноекономічну діяльність. Міжнародні договори України можуть бути двосторонніми та багатосторонніми. Вони укладаються від імені України, Уряду України та міністерств або інших центральних органів державної виконавчої влади України.

Поняття "укладення міжнародного договору України" пункт 2 статті 1 Закону України "Про міжнародні договори України" від 22 грудня 1993 року [2] визначає як ведення переговорів з метою підготовки тексту міжнародного договору, прийняття цього тексту чи встановлення його автентичності та висловлення згоди на обов'язковість міжнародного договору для України. Рішення про проведення переговорів і про підписання міжнародних договорів, які укладаються від імені України, приймаються Президентом України; щодо договорів, які укладаються від імені Уряду України – Урядом України; щодо договорів, які укладаються від імені міністерств та інших центральних органів державної вико-

навчої влади України, - в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Від імені України положення, що мають відношення до правового регулювання праці, можуть містити договори, що стосуються прав та свобод людини, про участь України в міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях або системах). Прикладами таких договорів може бути Угода між державами-учасниками Співдружності Незалежних Держав про соціальні та правові гарантії військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби і членів їх сімей, що підписана 14 лютого 1992 р. у м. Мінську. Ця Угода укладена між Азербайджанською Республікою, Республікою Вірменія, Республікою Білорусь, Республікою Казахстан, Республікою Таджикистан, Республікою Молдова, Російською Федерацією, Туркменистаном, Республікою Узбекистан та Україною, виходячи з необхідності вжиття необхідних заходів для забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців, осіб, звільнених з військовою служби, і членів їх сімей; надання можливості військовослужбовцям перевестись для проходження військової служби або звільнитися в запас (відставку) з однієї держави Співдружності до іншої; створення військовослужбовцям певного рівня життя і умов для виконання обов'язків військової служби, а також правової основи для здійснення цих заходів.

Угодою передбачено, що за військовослужбовцями, особами, звільненими з військової служби, які проживають на території держав-учасників Співдружності, а також членами їх сімей зберігається рівень прав і пільг, що встановлені раніше законами та іншими нормативними актами бувшого Союзу РСР. Одностороннє обмеження зазначених прав і пільг військовослужбовців, осіб, які звільнені з військової служби, і членів їх сімей не допускається.

Держави Співдружності своїм законодавством встановлюють та забезпечують всю повноту політичних, соціально-економічних і особистих прав та свобод військовослужбовцям, особам, звільненим з військової служби, і членам їх сімей відповідно до норм міжнародного права зберігають громадянство держави-учасника Співдружності, яке вони мали до призову на військову службу, працевлаштовуватись у державних органах, підприємствах, установах і організаціях після звільнення з військової служби.

На підставі цієї угоди від 14 лютого 1992 року держави-учасники Співдружності Незалеж-

них Держав підписали Протокол, яким передбачали встановити в 1996 році законодавчими актами держав-учасниць Співдружності, де це ще не здійснено, порядок поховання загинутих (померлих) військовослужбовців, перелік лікувальних послуг, що надаються державою, норми і порядок оплати витрат грошових коштів на перевезення тіла, поховання, виготовлення і встановлення пам'ятників тощо.

7 жовтня 1996 р. у м.Мадриді укладено Угоду між Україною та Королівською Іспанією про соціальне забезпечення громадян. Угода застосовується: в Україні – у законодавстві щодо соціального забезпечення населення про пенсії за віком, по інвалідності та в разі втрати годувальника; на допомогу по тимчасовій непрацездатності; допомогу у зв'язку з нещасним випадком на виробництві; на поховання; допомогу сім'ям з дітьми; соціальні пенсії.

В Іспанії Угода застосовується у законодавстві щодо системи соціального забезпечення про допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок загального захворювання, будь-яких нещасних випадків, пов'язаних з виробництвом та материнством; допомогу по інвалідності, за віком, в разі смерті та в разі втрати годувальника; допомогу у зв'язку з нещасними випадками на виробництві; допомогу для сімей.

26 лютого 1998 року в м. Києві укладено Договір між Україною та Латвійською Республікою щодо співробітництва в галузі соціального забезпечення. За цим договором сторони зобов'язалися надавати на своїй території постійно проживаючим громадянам іншої сторони, а також членам їх сімей, незалежно від їх громадянства, однакові права зі своїми громадянами, як стосовно поширення на них законодавства, так і стосовно прав на соціальне забезпечення.

Переважає більшість міжнародних договорів про працю укладаються між урядами країн. Їх мета визначається в преамбулі угоди: прагнення до всебічного розвитку співробітництва між країнами в галузі трудової діяльності та соціального захисту громадян, подальшого розвитку міждержавних відносин (Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації від 14 січня 1993 р.; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про трудову діяльність та соціальний захист громадян від 13 грудня 1993 р.; Угода Урядів держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав про співробітництво в галузі міграції та соціального захисту трудівників-мігрантів від 15 квітня 1994 р.;

Угода між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь від 17 червня 1996 р.; Угода між Урядом України та Урядом Республіка Вірменія від 17 червня 1995 р. про трудову діяльність та соціальний захист громадян, які працюють за межами своїх держав); прагнення до всебічного розвитку співробітництва з питань соціального захисту сімей з дітьми громадян, які працюють і навчаються на території одна одної, про подальший розвиток міжнародних відносин (Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації від 14 січня 1993 р.); розвиток співробітництва в галузі соціального забезпечення (Договір між Урядом України і Урядом Естонської Республіки від 20 лютого 1997 р.); взаємне прагнення до зміцнення та розвитку економічних зв'язків, бажання з урахуванням потреб ринку праці забезпечити необхідні умови для трудової діяльності громадян, захисту їх прав і гарантій (Угода між Урядом України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам від 8 квітня 1996 р.; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємне працевлаштування працівників від 16 лютого 1994 р.). Аналогічні Угоди укладено між Урядом України та Урядом Чеської Республіки; Урядом України та Урядом Словацької Республіки про взаємне працевлаштування громадян.

Якщо звернутися до змісту зазначених вище Угод, то підписана в м. Москві Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про трудову діяльність і соціальний захист громадян від 14 січня 1993 р. поширюється на осіб і членів їх сімей, які є громадянами або постійно проживають на території однієї з держав та здійснюють свою трудову діяльність на умовах найму на території іншої держави. Вік особи, з якого допускається прийняття на роботу громадян, визначається законодавством країни працевлаштування.

Сторони заохочуватимуть і сприятимуть, де це можливо, розвиткові прямих контактів і співробітництва між урядовими структурами, університетами, науково-дослідними центрами, установами, приватними компаніями та іншими організаціями обох країн. Кожна сторона призначає координаційне відомство та виконавчого секретаря для ведення адміністративних питань і, де це можливо, забезпечення належного нагляду та координації діяльності за умовами даної угоди [5].

Порядок укладення міжнародних договорів України регулюється Законом України від 22 грудня 1993 року [2]. Відповідно до цього Закону пропозиції Уряду України щодо укладення

міжнародних договорів подає і Міністерство закордонних справ України. Інші міністерства і центральні органи державної виконавчої влади пропозиції Уряду щодо укладання міжнародних договорів подають разом з Міністерством закордонних справ України або за погодженням з ним. У пропозиціях обґрунтовується необхідність укладення міжнародного договору, визначаються можливі політичні, правові, матеріальні та фінансові наслідки його укладення, вказуються суб'єкти виконання міжнародного договору. До пропозицій додається проект міжнародного договору.

Статтю 17 Закону України від 22 грудня 1993 року ще раз наголошено, що укладені належним чином і ратифіковані міжнародні договори України становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України укладення, якого відбулось у формі закону, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються норми міжнародного договору України.

До міжнародних правових актів, що застосовуються на території України слід віднести також акти законодавства бувшого Союзу РСР, які можуть застосовуватись відповідно до постанови Верховної Ради України "Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР" від 12 вересня 1991 р. [3] до прийняття відповідних актів законодавства України, за умови, що вони не суперечать Конституції та законам України. Але це

не означає, що акти законодавства, що приймаються Верховною Радою України, повинні відповідати законодавству бувшого Союзу РСР.

Список літератури

1. Загальна декларація прав людини. Проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.
2. Відомості Верховної Ради України, 1994. - №10. - Ст. 45.
3. Відомості Верховної Ради України, 1991. - №46. - Ст. 621.
4. Європейська соціальна хартія переглянута в 1966 році (м. Страсбург).
5. "Орієнтир" - №28. Додаток до газети "Урядовий кур'єр" №126.- 2001. 18 липня.
6. **Алексеев С.С.** Общая теория права. Т.1. - М., 1981.
7. **Ганевски М.** Основы международного права. София, 1956.
8. **Киселев М.Я.** Зарубежное трудовое право. Учебник для вузов. - М, 1998.
9. **Киселев М.Я.** Сравнительное и международное трудовое право. Учебник для вузов. - М., 1999.
10. **Неновски Н.** Новая реальность в мире и праве. Права человека в истории человечества и современном мире. - М., 1987.
11. Права человека. Сборник международных документов. Составитель **Шестаков Л.Н.** - М., 1990.

Стаття надійшла до редколегії 7.03.2002 р.

N.D. Getmantseva

INTERNATIONAL TREATIES IN LABOUR RELATIONS

Summary

The article deals with some problematic questions of international regulation of labour relations.